

ROODSNAVELKEERKRINGVOGELS *PHAETHON AETHEREUS* IN NEDERLAND

Job ten Horn, Susanne Kühn, Kees Camphuysen, Hans Groot & Guido Keijl

SAMENVATTING – Een op Texel gevonden dode roodsnavelkeerkringvogel was de reden de twee Nederlandse vondsten te bespreken. De aandacht voor de soort leverde bovendien een zichtwaarneming van een langsvliegend exemplaar in Nederland op die nog niet eerder algemeen bekend was. De Nederlandse keerkringvogels zijn ook in het licht van andere Noordwest-Europese gevallen beschouwd. Dit betreft vier dode en tien levende exemplaren. De dode komen uit het winterhalfjaar, de levende uit het zomerhalfjaar. Mogelijk zijn de dode vogels met schepen aangevoerd.

In januari 2016 werd op Texel een dode roodsnavelkeerkringvogel *Phaethon aethereus* gevonden. Dit betreft de tweede vondst in Nederland, en de derde keer dat deze soort in Nederland is vastgesteld. Desondanks staat de soort nog niet op de Nederlandse avifaunistische lijst (Van den Berg & Bosman 2001, www.dutchavifauna.nl). In dit verhaal bespreken we de keerkringvogels die tot nu toe in Nederland zijn waargenomen, het voorkomen in de Noordzee en nabije omgeving, en de potentie van de soort als dwaalgast in Nederland.

DE VOGEL VAN TEXEL

Op 17 januari 2016 vonden Job ten Horn en Susanne Kühn een dode roodsnavelkeerkringvogel op het strand van Texel NH bij paal 29. De vogel lag tussen aanspoelsel in een oude vloedlijn en was al geruime tijd dood. Vrijwel alle veren van de kop en de meeste vleugelveren waren verdwenen en de ogen waren weg, net als de hoornen bekleding (rhinotheca) van de bovensnavel (figuur 1). Toch was herkenning eenvoudig dankzij het formaat (ongeveer zo groot als een zilvermeeuw *Larus argentatus*), het overwe-

figuur 1. Dode roodsnavelkeerkringvogel op het strand van Texel, Noord-Holland, 17 januari 2016. Foto: Job ten Horn
Decomposed carcass of a red-billed tropicbird on the beach of Texel, January 17th 2016.

figuur 2. Rechterpoot van de roodsnavelkeerringvogel van Texel, 17 januari 2016, Texel. Het kleine zwemvlies dat de binnenteen en achtereeten verbindt is duidelijk zichtbaar, net als de verbrede nagel van de middelteen, en de zeer korte tarsus. Foto: Job ten Horn

Right leg of the red-billed tropicbird of Texel, January 17th 2016. Note the narrow web between inner- and hind toe, the short tarsus (only 31 mm) and the flange on the nail of the middle toe, which is characteristic for the species.

gend witte verenkleed met zwart-wit gestreepte veren op de bovendelen, de uniform felrode kromme ondersnavel, en de opvallend korte bleekgelige poten met zwemvliezen tussen alle vier tenen (figuur 2). Alleen de zwemvliezen tussen buiten- en binnenteen waren grotendeels zwart, die tussen binnen- en achtereeten waren bleekgeel als de rest van de poot. De nagels waren zwart en vooral die aan de midden- teen opvallend verbreed, een uniek kenmerk voor roodsnavelkeerringvogel (cf. Palmer 1962). Verwarring zou kunnen optreden met reuzensterne *Hydroprogne caspia*, de enige andere witte vogel van vergelijkbaar

figuur 3. Onderaanzicht van de staart van de roodsnavelkeerringvogel van Texel, 17 januari 2016, Texel. Aan de dikte van de schacht van de afgebroken middelste staartpen is te zien dat deze flink langer moet zijn geweest dan de naastliggende staartpenen. Foto: Job ten Horn

Tail of the red-billed tropicbird from Texel, January 17th 2016 from below. One of the two elongated central tail feathers was missing, the other one was broken. Considering the thickness of its shaft, it must have been considerably longer than the other tail feathers.

figuur 4. Jonge roodsnavelkeerkringvogel in de Arabische Zee, ongeveer honderd kilometer ten westen van Goa, India, 5 november 2017. Deze vogel hoort tot de ondersoort *indicus*, tegenwoordig ook wel als aparte soort beschouwd. Hij onderscheidt zich in adult klee, behalve door kleiner formaat, van de andere ondersoorten onder meer door de kortere dikkere oranje snavel met zwarte snijranden en de minder ver achter het oog doorlopende zwarte streep die voor het oog bovendien naar de mondhoek is gebogen. Omdat dit een jonge vogel is, te zien aan de zwarte stippen op de staartpennen, loopt het zwarte masker wel in de nek door. De snavel is bij een adult roder, afhankelijk van het broedstadium, maar vaker oranjeachtig dan bij Atlantische vogels. Foto: Harish Thangaraj

Juvenile red-billed tropicbird, Arabian Sea about 100 km west of Goa, India, November 5th 2017. This individual belongs to the subspecies indicus, which possibly represents a species separate from red-billed tropicbirds living in the Atlantic and Pacific Oceans. Apart from the smaller size, adult indicus differs from the latter by the more orange, shorter and heavier bill with black cutting edges and the smaller black mask, which extends less behind the eye and curves downward in front of it. Because this individual concerns a juvenile (note the black dots on the tail feathers), the mask does extend behind the eye and joins on the nape.

formaat met rode snavel in onze contreien. Deze kon direct worden uitgesloten, onder andere omdat reuzensterne een rechte ondersnavel met duidelijke gonys heeft, doorgaans bovendien met zwarte punt, en langere zwarte poten met andere structuur. Daarnaast heeft een reuzensterne nooit dergelijke fijn zwart-wit gebandeerde veren, net zo min als roodstaartkeerkringvogel *P. rubricauda*, die alleen al daarop kon worden uitgesloten.

Het kadaver is meegenomen en onderzocht. Bepaling van slagpenruis was niet meer mogelijk. Van de verlengde middelste staartpennen ontbrak er een, de ander was afgebroken (figuur 3). De meeste organen, waaronder de geslachtsorganen, ontbraken. De maag was opengescheurd en leeg. De borstspier was geheel ingevallen en er was geen onderhuids- of ingewandsvet, wat wijst op verhogering. De enige maat die nog kon worden genomen was de lengte van de tarsus; deze was, zowel links als rechts, 31 mm. De helderrode kleur van de ondersnavel suggereert dat de vogel bij overlijden ouder was dan eerste winter. In het nest is de snavel nog geel, na uitvliegen wordt deze geleidelijk aan rood. Omdat de

verkleuring op zee plaatsvindt, is het onbekend op welke leeftijd dat precies gebeurt. Jonge roodsnavelkeerringvogels zijn verder te onderscheiden van adulten aan de doorlopende zwarte band vanaf de ogen tot op de achterkop (cf. Lee *et al.* 1981) en aan de zwarte uiteinden aan of stippen op de middelste vier paar staartpennen (Cramp & Simmons 1977, cf. figuur 4). De staart was incompleet, maar de iets verlengde staartpennen 2-3 rechts (nummering vanuit het centrum naar buiten- toe) waren aanwezig en deze hadden geen zwarte stip. Onvolwassen keerringvogels ontwikkelen nog geen sterk verlengde middelste staartpennen. De dikte van de schacht van de ene afgebroken middelste staartpen van de Texelse vogel wees op een sterk verlengde veer. Op basis van deze gegevens was de vogel waarschijnlijk ten minste in zijn derde kalenderjaar of ouder. De resten worden bewaard in Naturalis Biodiversity Center (RMNH.5070378).

ANDERE ROODSNAVELKEERRINGVOGELS IN NEDERLAND

De roodsnavelkeerringvogel van Texel was de tweede vondst in ons land. Het exemplaar dat op 27 januari 1985 op het strand bij Egmond NH is opgeraapt was de eerste voor zowel Nederland als het vasteland van Europa (Bruinzeel 1986). Deze vogel had drie vliegende vissen in zijn maag die zo vers waren dat ze kort voor de dood van de vogel moeten zijn gegeten, plus otolieten van nog twee exemplaren. Omdat er in de Noordzee geen vliegende vissen voorkomen (Heessen *et al.* 2015, maar zie Boer & Nijssen 1972), leek het de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) onwaarschijnlijk dat de vogel Nederland op eigen kracht had bereikt. De Egmondse keerringvogel bevindt zich eveneens in de collectie van Naturalis (RMNH.AVES.82258, figuur 5), terwijl de otolieten van de vissen in de maag van deze vogel in de collectie van Kees Camphuysen worden bewaard (figuur 6).

Verrassend genoeg is er nog een roodsnavelkeerringvogel in Nederland waargenomen, die tot op heden ongepubliceerd is gebleven. Het betreft een waarneming van een levende vogel. Op 20 augustus 1990 zat Hans Groot zee trek te tellen bij de reddingsbrigade van Bloemendaal aan Zee NH. Er stond een harde wind uit het westen (7 Bft), het was wisselend bewolkt (75-100%) met enkele buitjes, het zicht was oneindig en de temperatuur was 15-17 °C. Om 10.30 uur zag hij een opmerkelijke vogel achter de brede

figuur 5. Roodsnavelkeerringvogel, gevonden op 27 januari 1985 bij Egmond aan Zee (Bruinzeel 1986). De bandering op de bovenzijde en bovenvleugels is zwart, net als de tertails, handpennen en handpendekveren. Deze laatste hebben geen witte randen en zelfs de witte punten ontbreken. Op grond daarvan betreft dit de ondersoort *mesonauta*. Er is wel een brede witte rand aan de duimvleugel en bijbehorende dekveren. Foto: Pepijn Kamminga / Naturalis
The red-billed tropicbird found on January 27th 1985 at Egmond aan Zee, NH (Bruinzeel 1986). Because the barring on the upperside and wings is black, as are the tertials, primaries and greater primary coverts, and the latter completely lack white edges, this individual probably belongs to mesonauta.

figuur 6. Otolieten (gehoorsteentjes) van vliegende vissen uit de maag van de keerkringvogel van Egmond. Er komen in de oostelijke Atlantische Oceaan zo'n 23 verschillende soorten vliegende vissen voor. De otolieten van deze visfamilie zijn ons onvoldoende bekend. Misschien dat we er ooit achter komen van welke soort deze otolieten zijn geweest, maar op korte termijn is daar weinig hoop op. Foto: Susanne Kühn

Otoliths of flying fish found in the stomach of the red-billed tropicbird from 1985, shown in figure 5. In the eastern Atlantic Ocean about 23 different species of flying fish occur. We currently don't know how to identify them to species.

branding, op zo'n 500 meter afstand, laag over de golven naar noord vliegen. Hij viel direct op door een lang, spierwit aanhangsel aan het ranke lichaam dat in de wind wapperde. De eerste indruk was dat de vogel een lang stuk wit plastic achter zich aan sleepte, maar het bleken twee verlengde middelste staartpennen te zijn. Deze waren ongeveer even lang als het lichaam van de vogel. Even was er een associatie met een derde-kalenderjaar jan-van-gent *Morus bassanus*, vanwege de relatief smalle witte vleugels met zwarte tekening op de bovenzijde (niet duidelijk waar precies) en zwarte vleugelpunten. De vogel was, afgezien van de verlengde staartpennen, echter beduidend kleiner met kortere vleugels dan een jan-van-gent, waarvan er die ochtend 35 exemplaren werden geteld. De kop was wit met een donkere tekening, maar details waren niet goed te zien. De snavel leek donker, maar de kleur kon niet goed worden bepaald. De bovenzijde was wit met fijne zwarte dwarsstreping. De vogel zeilde weinig en vloog met stevige vleugelslagen, meer sternachtig dan een jan-van-gent. Omdat hij langsvloog was de waarnemingsduur betrekkelijk kort en zijn geen verdere kenmerken gezien, bijvoorbeeld van de onderdelen of de ondervleugel. De vogel werd gedetermineerd als roodsnavelkeerkringvogel. Een eerste beschrijving en schetsje van de vogel zijn direct na de waarneming opgesteld in het café naast de reddingsbrigade, later thuis zijn deze aangevuld. Omdat onder andere kleedkenmerken, zoals de zwarte tekening op de bovenvleugel, niet precies zijn beschreven en er bovenal geen foto's zijn gemaakt, is de waarneming nooit ingediend bij de CDNA. Toen Hans Groot, samen met Steve Geelhoed en Guido van Leeuwen, in juli 1997 vanaf de veerboot tussen Madeira en Porto Santo een roodsnavelkeerkringvogel zag overvliegen (figuur 7), kreeg hij meteen een *déjà vu*. Voor wat het waard is: de waarneming sterkte hem in de overtuiging dat dit dezelfde soort was die hij in augustus 1990 langs Bloemendaal aan Zee had gezien.

ONDERSOORTBEPALING VAN DE NEDERLANDSE EXEMPLAREN

Bij roodsnavelkeerkringvogel worden drie ondersoorten onderscheiden: *aethereus*, *mesonauta* en *indicus* (onder andere Orta *et al.* 2020). Volgens de huidige inzichten komt *aethereus* voor in de zuidelijke Atlantische Oceaan, *mesonauta* in de oostelijke Stille Oceaan, het Caribisch gebied en de oostelijke Atlantische Oceaan, en *indicus* in de Perzische Golf, de Golf van Aden en de Rode Zee. De populatie op

figuur 7. Roodsnavelkeerkringvogel vanaf de veerpont tussen Madeira en Porto Santo, 23 juli 1997. Foto: Steve Geelhoed

Red-billed tropicbird photographed from the ferry between Madeira and Porto Santo on July 23rd 1997. For Hans Groot, standing next to the photographer, it was once more obvious that the bird he had seen flying by during a seawatch on August 20th 1990 near Bloemendaal, Noord-Holland, and described in the text, indeed concerned this species.

de Kaapverdische Eilanden ligt het dichtst bij Nederland en wat dat betreft lijkt het voorkomen van *mesonauta* in Nederland waarschijnlijker dan van *aethereus* of *indicus*. Daar valt tegenin te brengen dat het op de Kaapverdische Eilanden om een kleine populatie gaat (Santos *et al.* 2017). In het Caribisch gebied broeden echter de grootste aantallen roodsnavelkeerkringvogels ter wereld en die worden tot dezelfde ondersoort gerekend. Ondersoort *indicus* is nog nooit elders waargenomen dan in de Indische Oceaan, op een exemplaar in Engeland na (zie onder) en wat voorkomen in de Noordzee betreft lijkt dit taxon het minst waarschijnlijk. De roodsnavelkeerkringvogels uit de Indische Oceaan zijn misschien wel langer gescheiden van de Atlantische populaties en de verschillen tussen beide populaties zijn groter, zowel in afmetingen als in kleuren. Zie voor de verschillen tussen *indicus* en beide andere taxa het onderschrift van figuur 4. De twee Nederlandse vondsten behoren alleen al op basis van de snavelkleur niet tot *indicus*, van de langsvliegende vogel is de ondersoort niet te bepalen.

Peters (1930) beschreef de ondersoort *mesonauta* aan de hand van een exemplaar uit Panama als volgt [in het Nederlands]:

'Gelijk aan *Phaëthon aethereus aethereus* Linné van Ascension-eiland, maar de grote handdekveren diep zwart, soms met witte punt, maar nooit met witte rand. Bij de typische vorm [= *aethereus*] zijn de handdekveren berijpt [= 'a more frosted appearance', dus grijs] en hebben ze altijd een brede witte rand.'

Volgens Palmer (1962) en Vaurie (1965) (in Camp & Simmons 1997) zouden bij *aethereus* zelfs de zwarte bandjes op de bovendelen, alle zwarte delen op de bovenzvleugel (dus ook die op de armpennen en tertials) 'bleker, meer grizig' zijn en alle handdekveren witte randen hebben, dus niet alleen de grote. Volgens Orta *et al.* (2020) hebben volwassen roodsnavelkeerkringvogels van *aethereus* in vers kled een rozige tint op de onderdelen, maar Cramp & Simmons (1977) zeggen daar niets over.

Wat betreft de witte rand aan de handdekveren: er zijn op internet maar weinig foto's van *aethereus* uit de broedgebieden uit de zuidelijke Atlantische Oceaan. Op de enkele die er zijn, zijn de witte randen goed zichtbaar, maar is daarin wel variatie. Op een foto heeft alleen de buitenrand van de grote handdekveren van p6-7 een witte rand, op twee andere foto's hebben alle grote handdekveren van p6-10 witte randen. Er lijkt tussen *aethereus* en *mesonauta* veel meer variatie te zijn in de hoeveelheid zwart op

de middelste handdekveren, zelfs tussen populaties, maar daar wordt in de literatuur niet over gerept.

Bij het onderscheid tussen zwarte dan wel berijpte ('frosted') handpennen dient het volgende te worden opgemerkt. Berijpte handpennen komen ook voor bij bijvoorbeeld visdieven *Sterna hirundo*. Het gaat dan om recent volgroeide veren. De berijping slijt na verloop van tijd weg en er blijven dan zwarte handpennen over. Of de berijping bij roodsnavelkeerkringvogels vergelijkbaar is met die van visdieven, of dat de donkere delen bij *mesonauta* altijd zwart en bij *aethereus* echt grijs zijn, is niet bekend, maar op de enkele foto's van *aethereus* die we op internet konden vinden is er geen kleurverschil te zien met vogels die op grond van verspreiding tot *mesonauta* moeten worden gerekend.

Ook de rozige tint op de onderdelen die Orta *et al.* (2020) noemen is enigszins raadselachtig. Van de tientallen foto's die we op internet hebben bekeken, ook die uit de Zuid-Atlantische broedgebieden, is er niet een vogel die roze is. Misschien dat alleen broedvogels in de kolonie een roze tint hebben, dat het alleen buiten de broedtijd voorkomt, zoals bij kokmeeuwen *Larus ridibundus*, of dat het verschijnsel alleen optreedt na eten van specifiek voedsel (*cf.* Hays 2006). Er is nauwelijks of geen verschil in biometrie tussen *aethereus* en *mesonauta* en de kleurkenmerken zijn marginaal. Dat maakt het onderscheid in ondersoorten dubieus en bijvoorbeeld Harrison *et al.* (2021) denken daar ook zo over. Op de kaart van Orta *et al.* (2020) raken de verspreidingsgebieden van beide ondersoorten elkaar bijna in het noorden van Brazilië en het is de vraag of er daar geen uitwisseling tussen de populaties plaatsvindt. Feit is dat de verspreiding op zee en de bewegingen van vogels uit diverse kolonies niet goed bekend zijn. Alleen onderzoek kan daar duidelijkheid in brengen.

De Egmondse keerkringvogel zou tot de ondersoort *mesonauta* zou behoren en de tekst suggereert dat dit is gebaseerd op de 'brede zwarte oogstreep en koraalrode snavel' (Bruinzeel 1986). Omdat die tussen ondersoorten *aethereus* en *mesonauta* niet verschillen, is de ondersoort niet op de juiste manier vastgesteld en hebben wij de balg (figuur 5) bekeken om de ondersoort vast te stellen. Op basis van de zwarte grote handpendekveren zonder witte rand en zwarte bandering op de bovendelen lijkt dit exem-

figuur 8. Detail van de buitenste drie handpendekveren van de vogel van Texel. De witte randen (aangegeven met rode pijlen) zijn duidelijk zichtbaar en zijn kenmerkend voor *aethereus*. Bij *mesonauta* ontbreken ze. Foto: Job ten Horn *The outer three greater primary coverts of the red-billed tropicbird found on Texel, January 17th 2016, show obvious white edges (red arrows), which are characteristic of the nominate subspecies aethereus. They are lacking in mesonauta.*

plaar inderdaad tot *mesonauta* te behoren. De vleugellengte van 310 mm geeft geen uitsluitel.

De bandering op de bovendelen van de Texelse vogel was zwart, aan de randen van de grote handdekveren (alleen p8-10 aanwezig) zijn witte randen te zien (figuur 8). Op de foto's is op de onderdelen geen spoor van roze te bespeuren. Op basis van de witte randen aan de handdekveren en de zwarte bandering op de bovendelen zou deze vogel tot *aethereus* behoren. Tot op heden waren van *aethereus* geen gevallen uit het Noord-Atlantische gebied gepubliceerd, wat ongetwijfeld samenhangt met de lastige herkenbaarheid. De Texelse vogel is dus de eerste.

VERSPREIDING

De meeste roodsnavelkeerkringvogels broeden in het Caribisch gebied. Recente schattingen voor die regio komen niet veel hoger dan een kleine tweeduizend paren (Orta *et al.* 2020), hoewel het aantal vrijwel zeker hoger is (*cf.* Boeken 2016). De dichtstbijzijnde regelmatig bezette broedplaatsen liggen op de Kaapverdische Eilanden en op Iles des Madeleines, Senegal (Diop *et al.* 2019). Op de Kaapverdische Eilanden doet de soort het niet bijzonder goed: Orta *et al.* (2020) melden een achteruitgang van iets minder dan duizend exemplaren in 1969 naar niet meer dan honderd exemplaren in 1990. INIDA (2007) geeft voor deze regio een schatting van maximaal 160 paren. Zo zijn recent alleen al op Razo, een van de Kaapverdische Eilanden, zo'n honderd paren van deze lastig te inventariseren soort geteld (Santos *et al.* 2017). Op Iles des Madeleines in Senegal broeden naar schatting ruim veertig paren in een min of meer stabiele populatie (Diop *et al.* 2019). Roodsnavelkeerkringvogels houden zich in sommige gebieden het hele jaar op in de buurt van de kolonies, elders verlaten ze deze en zijn ze buiten de broedtijd op volle zee. Bij geen enkele populatie lijken er echte trekbewegingen te zijn, maar exemplaren kunnen soms ver van hun geboorteplaats weg zwerven (Orta *et al.* 2020). Anderzijds is de roodsnavelkeerkringvogel in de visrijke kustwateren van Mauritanië, waar veel broedvogels van de Kaapverdische Eilanden foerageren, een zeldzame verschijning (Camphuysen 2022). Of er verschillen zijn in trek- of zwerfgedrag tussen adulte en jonge vogels is niet bekend.

Buiten de Kaapverdische Eilanden zijn er zo links en rechts op andere Oost-Atlantische eilanden waarnemingen van losse exemplaren, zelfs enkele geïsoleerde broedgevallen. Zo heeft er in 1993 een paar gebroed op Ilheu de Baixo, nabij Graciosa, Azoren (Furness & Monteiro 1995) en zowel in 1988 als in 2013 een paar op de Canarische Eilanden (Korn in Knox 1994, Lorenzo 2007). Begin jaren 2000 werd rond de Canarische Eilanden een toename in waarnemingen gemeld (Clarke 2006), maar deze lijkt zich niet te hebben doorgezet.

VOORKOMEN IN EN OM DE NOORDZEE

Naast de twee Nederlandse vondsten is er in de Noordzee nog een vondst van een roodsnavelkeerkringvogel, namelijk op 17 februari 1993 bij Landguard, Suffolk, Engeland, waar net als in Nederland een exemplaar in de vloedlijn is gevonden (Knox *et al.* 1994). Dit betrof destijds het tweede exemplaar in de Noordzee. Landguard ligt hemelsbreed niet meer dan zo'n 230 kilometer van (bijvoorbeeld) Egmond. Deze vogel was vers, maar zowel de locatie – vlakbij de haven van Felixtowe en niet ver van andere havens – als de gebroken botten én het feit dat hij tot de ondersoort *indicus* bleek te behoren, deed de Britse zeldzaamhedencommissie besluiten dat het waarschijnlijker was dat de vogel met een schip was aangevoerd dan dat hij daar op eigen kracht was gekomen (Knox *et al.* 1994). Of het argument 'in de buurt van een haven' hout snijdt is aanvechtbaar, want in de zuidelijke Noordzee is er altijd wel een haven in de buurt.

In Groot-Brittannië en Ierland zijn tot op heden elf waarnemingen van roodsnavelkeerkringvogels

tabel 1. Waarnemingen (bovenste helft) en vondsten van roodsnavelkeerkringvogels in de Noordzee en rond Groot-Brittannië (eronder), gesorteerd op maand per regio. Zie Knox (1994) voor een discussie over de vogel van 1854. Alleen de met een asterisk (*) aangegeven gevallen zijn door de respectieve zeldzaamhedencommissies aanvaard.

Records of red-billed tropicbirds in the North Sea (upper half), and in Great-Britain and Ireland (lower), sorted by month per region. See Knox (1994) for the tropicbird found in 1854. The ones accepted by the respective rarity committees are marked with an asterisk (). dood = dead, levend = live sighting*

Noordzeegebied / North Sea			
17 januari 2016	dood	Texel, Nederland	dit artikel
27 januari 1985	dood	Egmond, Nederland	Bruinzeel 1986
17 februari 1993	dood	Landguard, Suffolk, Engeland	Knox et al. 1994
20 augustus 1990	levend	Bloemendaal, Noord-Holland, Nederland	dit artikel
9 september 2001	levend	Mundlesey, Norfolk, Engeland	Robson 2002
elders / elsewhere			
*29 maart 2002	levend	Scilly-eilanden, Engeland	Robson 2002
*21 april 2002	levend	Guernsey, Kanaal, Engeland	Birch 2015
*7 juni 2001	levend	op zee bij Scilly-eilanden, Engeland	Robson 2002
7 augustus 1999	levend	Prawle Point, Devon, Engeland	Robson 2002
*18 augustus 2013	levend	Cornwall, Engeland	Birch 2015
*28 augustus 2015	levend	Porthgwarra, Cornwall, Engeland	Birch 2015
*8 september 2009	levend	30 km ten Z van Old Head, Ierland	Birch 2015
16 september 2011	levend	Guernsey, Kanaal, Engeland	Birch 2015
1854	dood	Cradley, Malvern, Engeland	Lees 1871

gedaan: twee in de zuidelijke Noordzee, de rest in het zuiden/zuidwesten (tabel 1). De eerste levende is pas in 2001 op zee ten zuiden van de Scilly-eilanden gezien (Blamire 2004), op de voet gevolgd door twee in 2002 (Robson 2002). Naast deze gevallen zijn er inmiddels diverse andere. Niet alle zijn door de Britse zeldzaamhedencommissie aanvaard, om uiteenlopende redenen. De belangrijkste reden om de doodgevonden vogels niet op de Britse lijst te plaatsen is, net als in Nederland, dat het onduidelijk is of de vogels de nationale wateren levend en op eigen kracht hadden bereikt. Van de langsvliegende is dat uiteraard een stuk aannemelijker. Met name de goed gefotografeerde vogel van 2001 bewijst dat de soort in Britse wateren terecht kan komen, en dat maakt voorkomen in Nederland ook wat waarschijnlijker. Waarnemingen in Portugal en Spanje (www.dutchavifauna.nl) zijn vanwege de zuidelijker ligging minder met twijfel omgeven. Voor een vogel die gewoonlijk op zee flinke afstanden aflegt lijkt de afstand Iberisch Schiereiland – Noordzee niet onoverkomelijk.

Het valt op dat de drie vondsten (in Nederland en Engeland) in midwinter zijn gedaan, terwijl acht van de tien waarnemingen van levende exemplaren in de Noordzee en wijde omgeving uit het zomerhalfjaar komen (tabel 1). Alleen de exemplaren in het zuiden van Engeland zijn in het voorjaar gezien. Dat roodsnavelkeerkringvogels 's zomers, als zowel lucht- als zeewateremperaturen hoger zijn, verder noordelijk voorkomen dan 's winters, misschien net als hun belangrijkste prooien, zou een verklaring kunnen zijn voor de zomerwaarnemingen ver ten noorden van hun reguliere verspreidingsgebied. Waarom vogels 's winters wel vanaf West-Afrikaanse broedgebieden met een schip naar de Noordzee gevoerd zouden

worden maar 's zomers niet is minder duidelijk. Misschien dat de vogels 's winters meer bij 's nachts vis-sende schepen rondhangen en dan een grotere kans maken daarop terecht te komen. Roodsnavelkeer-kringvogels in het Caribisch gebied hebben geen duidelijke seizoensritmiek (Boeken 2016) en seizoens-gebonden voorkomen in Europa van vogels uit die regio lijkt daarmee minder waarschijnlijk.

OP EIGEN KRACHT OF MEEGELIFT?

Vogels kunnen Nederland op eigen kracht bereiken of bijvoorbeeld met een schip meeliften. Zo heeft in 2013 een groepje Kaapverdische mussen *Passer iagoensis* liftend en levend Zeeland bereikt dankzij dagelijkse voeracties aan boord (Janse 2013). Zeevogels zal zo'n geluk maar zelden ten deel vallen, vooral vanwege hun dieet.

De CDNA heeft beide dode roodsnavelkeerkringvogels niet als wilde vogels op de Nederlandse lijst geplaatst. Van de eerste leek wilde herkomst onwaarschijnlijk vanwege de verse vliegende vissen in de maag. De tweede was zo sterk vergaan dat het de commissie onwaarschijnlijk leek dat hij op eigen kracht Nederlandse wateren had bereikt (Haas *et al.* 2017, www.dutchavifauna.nl). Van kadavers is bekend dat ze zelfs als ze in het zuidelijke Kanaal zijn overleden op de Nederlandse kust kunnen aanspoelen, omdat de reststroom vanuit het Kanaal noordwaarts is gericht. Het is mogelijk dat de Texelse en Egmondse keer-kringvogels naar Nederland zijn gevlogen, of (levend of dood) met een schip zijn aangevoerd, maar ze kunnen ook in het Kanaal om het leven zijn gekomen en naar het noorden zijn gedreven.

Dat dode exemplaren in de Noordzee in de winter zijn gevonden is intrigerend. Er is ten minste één bewezen geval van een bulwers stormvogel *Bulweria bulwerii* die eind november 1993 levend aan boord van een schip de haven van Rotterdam bereikte (Moeliker & Kompanje 1996). Doorgaans wordt het dek van een schip vlak voordat het de haven binnenloopt goed schoon gespoten. Alle rommel aan dek, inclusief dode vogels, wordt dan zonder pardon, of zelfs onopgemerkt, overboord gespoeld. Het bont stormvogeltje *Pelagodroma marina* dat op 23 november 1974 op het strand tussen Monster en Ter Heijde dood op het strand is gevonden (Andriesen & Tekke 1976) is misschien ook wel zo'n meelifter geweest. De vindlocatie ligt op slechts zes kilometer afstand van de Nieuwe Waterweg. Desondanks is dit exemplaar indertijd door de CDNA als wilde vogel en dus als nieuwe soort voor Nederland aanvaard, misschien omdat toen nog niet werd gedacht aan de mogelijkheid dat vogels per schip konden meelif-ten. Bont stormvogeltjes zijn ten noorden van de reguliere broedgebieden uiterst zeldzaam, maar er zijn diverse zomerwaarnemingen van levende bulwers stormvogels ver ten noorden van hun normale ver-spreidingsgebied, bijvoorbeeld op 21 augustus 1995 op de Maasvlakte (Schaftenaar 1996; deze is later herbeoordeeld door de CDNA en afgewezen) en op 20 juli 2015 in Zuid-Duitsland (Hachenberg *et al.* 2017). Beide soorten broeden, net als roodsnavelkeerkringvogels, op de Kaapverdische Eilanden, maar ook verder noordelijk, op de Canarische Eilanden en Madeira, en de Azoren in het geval van de keer-kringvogel en de bulwers stormvogel.

NIEUWE KANSEN IN NEDERLAND

Dat levende roodsnavelkeerkringvogels op onverwachte plekken kunnen opduiken bewijzen niet alleen de gevallen rond bijvoorbeeld Groot-Brittannië (zie boven) en langs de Amerikaanse oostkust, ver ten noorden van het normale verspreidingsgebied (Lee *et al.* 1981), maar ook vogels diep in het binnen-land, bijvoorbeeld bij de Dode Zee, ruim tweehonderd kilometer ten noorden van de Golf van Aqaba (Murphy & Redman 1983). De roodsnavelkeerkringvogel zal in Nederland altijd extreem zeldzaam blijven, maar misschien dat zich hier toch ooit de mogelijkheid voordoet een levende te fotograferen en ook al gaat het om een zeevogel, het hoeft niet per se langs de kust te zijn (zie Boele *et al.* 2022).

DANKWOORD

Thanks to Steve Geelhoed and Harish Thangaraj for the use of their photographs. Dank aan Henk Caspers (Naturalis Biodiversity Center) voor het scannen van de dia's van Steve Geelhoed en aan Pepijn Kamminga (Naturalis Biodiversity Center) voor toegang tot de vogelcollectie en het fotograferen van de balg.

LITERATUUR

- Andriesen A.A. & M.J. Tekke 1976. Bont stormvogeltje *Pelagodroma marina* een nieuwe soort voor Nederland. *Limosa* 49: 9-11.
- Birch M. 2015. Finders-in-the-field: Red-billed Tropicbird, Gwennap Head, Cornwall, Aug 2015. www.rarebirdalert.co.uk [bezocht 5 januari 2023]
- Blamire S. 2004. Red-billed Tropicbird: new to Britain. *British Birds* 97: 231-237.
- Boeken M. 2016. Breeding success of Red-billed Tropicbirds *Phaethon aethereus* on the Caribbean island of Saba. *Ardea* 104: 263-271.
- Boele A., F. Engelen & E.B. Ebels 2022. Drie Bruine Genten in Nederland in 2017-20 en voorkomen in de WP. *Dutch Birding* 44: 102-112.
- Boer P. & H. Nijssen 1972. The occurrence of the flying fish, *Hirundichthys speculiger* (Valenciennes, 1847) in the North Sea (Pisces, Atheriniformes, Exocoetidae). *Bulletin of the Zoological Museum of Amsterdam University* 1972: 151-153.
- Bruinzeel L.W. 1986. Roodsnavelkeerkringvogel bij Egmond aan Zee in januari 1985. *Dutch Birding* 8: 45-48.
- Camphuysen C.J. 2022. Seabirds and other charismatic megafauna in offshore habitats off NW Africa: GTA Ecological Vulnerability Analysis. NIOZ Report 2022-03, Royal Netherlands Institute for Sea Research, Texel. [<https://doi.org/10.25850/nioz/7b.b.md>]
- Clarke T. 2006. *Birds of the Atlantic Islands*. Bloomsbury.
- Cramp S. & K.E.L. Simmons (ed.) 1977. *The birds of the Western Palearctic*. Oxford University Press.
- Diop N. C.T. Ba, P.I. Ndiaye, T. Militao & J. Gozalez-Solis 2019. Population size and breeding phenology of Red-billed Tropicbirds (*Phaethon aethereus*) on Iles de la Madeleine, Senegal. *Waterbirds* 42: 100-106.
- Furness R.W. & L.R. Monteiro 1995. Red-billed tropicbird *Phaethon aethereus* in the Azores: first breeding record for Europe. *Bulletin of the British Ornithologists' Club* 115: 6-8.
- Haas M., S. Slaterus, V. van der Spek & CDNA 2017. Rare birds in The Netherlands in 2016. *Dutch Birding* 39: 363-386.
- Hachenberg A., M. Cruz-Flores & T. Militao 2017. Bulwer's Petrel at Kressbachsee, Germany, in July 2015. *Dutch Birding* 39: 183-191.
- Harrison P., M. Perrow & H. Larsson 2021. *Seabirds. The new identification guide*. Lynx Edicions.
- Hays H., J. Hudon, G. Cormons, J. Dicostanzo & P. Lima 2006. The pink feather blush of the Roseate Tern. *Waterbirds* 29: 296-301.
- Heessen H.J.L., N. Daan & J.R. Ellis 2015. *Fish atlas of the Celtic Sea, North Sea, and Baltic Sea*. KNNV Publishing, Wageningen Academic Publishers.
- INIDA 2007. *Projecto de Conservação Marinha e Coasteira: Conservação de Aves Marinhas*. INIDA, DGA, Praia, Cabo Verde.
- Janse W. 2013. Kaapverdische Mus doet even Nederland aan - kades vol met fans! [https://www.dutchbirding.nl/dbactueel/841/kaapverdische_mus_doet_even_nederland_aan_-_kades_vol_met_fans]
- Knox A. 1994. Claimed occurrences of Red-billed Tropicbird in Britain. *British Birds* 87: 480-487.
- Knox A., H. Mendel & Odin N. 1994. Red-billed Tropicbird in Suffolk. *British Birds* 87: 488-491.
- Lee D.S., D.B. Wingate & H.B. Kale II 1981. Records of tropicbirds in the North Atlantic and upper Gulf of Mexico, with comments on field identification. *American Birds* 35: 887-890.
- Lees E. 1871. Birds of the Malvern District, Resident, Migratory or Occasional Visitors. *The Zoologist for 1871, Second Series*, 6: 2659-2666.
- Lorenzo J.A. (ed.) 2007. *Atlas de las Aves Nidificantes en el Archipiélago Canario*. Ministerio de Medio Ambiente & SEO/Birdlife, Madrid, Spain.

- Moeliker C.W. & E.J.O. Kompanje 1996. Bulwers stormvogel per schip aangevoerd in Europoort in november 1993. Dutch Birding 18: 231-234.
- Murphy G.W. & N.J. Redman 1983. An inland record of Red-billed Tropicbird (*Phaethon aethereus*) in Israel. Bulletin of the Ornithological Society of the Middle East 10: 10-11.
- Orta J., F. Jutglar, E.F.J. Garcia & G.M. Kirwan 2020. Red-billed Tropicbird (*Phaethon aethereus*), version 1.0. In: J. del Hoyo, A. Elliott, J. Sargatal, D.A. Christie & E. de Juana (eds.). Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.
- Palmer R.S. (ed.) 1962. Handbook of North American birds. Volume 1. Loons through Flamingos. New Haven.
- Peters J.L. 1930. Two undescribed races of *Phaëton aethereus*. Occasional Papers of the Boston Society of Natural History 5: 261-262.
- Robson J. 2002. The Red-billed Tropicbird off Scilly. Birding World 15: 90.
- Santos K., N. Brás, I. Rodrigues & M. dos Santos 2017. Analysis of population size and distribution of *Phaeton* [sic] *aethereus* (Linnaeus, 1758) on Raso Islet, Cabo Verde. Zoologia Caboverdiana 6: 25-31.
- Schaftenaar A. 1996. Bulwers stormvogel op Westplaat in augustus 1995. Dutch Birding 18: 221-226.

SUMMARY – RED-BILLED TROPICBIRDS *PHAETHON AETHEREUS* IN THE NETHERLANDS

On January 17th 2016 a dead immature ($\geq 3^{\text{rd}}$ calendar year) or adult red-billed tropicbird was found on the beach of Texel, Noord-Holland. Its plumage was incomplete, most organs were missing and stomach contents could not be collected. There was no subcutaneous or intestinal fat and the state of the pectoral muscles indicated starvation as cause of death. Based on the white edges on the primary coverts it concerned the nominate subspecies, probably the first record of this taxon in the Northern Hemisphere. The remains are kept in the collection of Naturalis Biodiversity Center in Leiden, Zuid-Holland. It was the second dead red-billed tropicbird for The Netherlands, after a dead but fresh bird on the beach at Egmond, Noord-Holland, on January 27th 1985. Neither of the dead birds have been accepted by the Dutch rarities committee as wild birds, because it is unknown whether they had reached Dutch territorial waters by themselves. A red-billed tropicbird flying past Bloemendaal, Noord-Holland, on August 20th 1990, is here described for the first time. A description was never submitted to the Dutch rarities committee, because the chance of it being accepted was considered remote. In the North Sea, there are now three red-billed tropicbirds that have washed ashore, all in winter. Sightings of (living) red-billed tropicbirds in the North Sea and in Great Britain and Ireland occurred during the summer months.

Job ten Horn, Postbus 59, 1790 AB Den Burg (job.ten.horn@nioz.nl)
 Susanne Kühn, Ankerpark 27, 1781 AG Den Helder (susanne.kuehn@wur.nl)
 Kees Camphuysen, van der Sterrweg 9, 1797 SV Den Hoorn (kees.camphuysen@nioz.nl)
 Hans Groot, Duinmeiershof 15, 1901 ZT, Bakkum (beeksmagroot@hetnet.nl)
 Guido Keijl, Brederodestraat 16a, 1901 HW Bakkum (g.o.keijl@casema.nl)

[verschenen 14 mei 2023]